

Школа креативного менеджера як засіб формування соціальної активності учнів

С. Д. Кирилюк

Інститут проблем виховання Національної академії педагогічних наук України, м. Київ
Corresponding author. E-mail: bulavenko17@gmail.com

Paper received 26.01.20; Accepted for publication 13.02.20.

<https://doi.org/10.31174/SEND-PP2020-220VIII88-07>

Анотація. У статті йдеться про авторську форму самоврядування спрямовану на формування соціальної активності – учнівський менеджмент. Особлива увага звертається на соціально-освітню розвивальну програму «Школа креативного менеджера» та технологію її впровадження у закладах загальної середньої освіти. Школа креативного менеджера, як засіб формування соціальної активності, дозволяє особистості повною мірою набути управлінських знань і вмінь, сформувати лідерські якості, самореалізуватись та отримати соціально значимий досвід співжиття у соціумі.

Ключові слова: учнівське самоврядування, учнівський менеджмент, соціальна активність особистості, соціально-освітня програма, тренінги.

Вступ. Актуальність обраної теми обумовлена надзвичайним завданням сьогодення – своєчасною підготовкою молодого покоління до нових умов життя і професійної діяльності, навчити самостійно приймати рішення, адаптуватися за межами школи.

Актуальним став пошук нових підходів до організації діяльності сучасних закладів освіти, де багато проблем вже не можуть бути вирішені традиційними засобами, без участі самих школярів. Необхідні серйозні зміни не тільки у змісті освіти, а й у самій структурі відносин між педагогами та учнями, між адміністрацією школи і членами педагогічного колективу, між педагогами і батьками, між школою та її соціальними партнерами. Саме соціальне партнерство повинно стати основою співпраці всіх, хто тією чи іншою мірою має відношення до виховання дітей [3].

Особливо актуально стоїть проблема соціалізації учнів сучасної школи, виховання і розвитку у них соціально значущих якостей, активної громадянської позиції особистості. Створення відкритої і самоорганізованої виховної системи та цілісної системи управління у загальноосвітньому закладі забезпечить умови для формування соціально зрілої особистості учня. Найважливішим напрямком у цій роботі є діяльність педагогічного колективу щодо організації учнівського самоврядування як складової частини виховної та управлінської систем школи. Потрібен принципово новий підхід до організації всієї педагогічної роботи з учнівською молоддю, використання сучасних джерел її інформування, способів комунікації, включення школярів в учнівське самоврядування, наділене реальними повноваженнями [2].

Короткий огляд публікацій з теми. У педагогіці питання соціальної активності досліджувалося багатоаспектно: як головне в характеристиці особистості – суб'єкта суспільних відносин (Є. Белозерцев, А. Зосімовський, Т. Коннікова, Т. Мальковська, Т. Окушко та ін.), як міра прояву соціальної дієздатності людини (Н. Анікеев, Л. Вохминова, Б. Вульф, О. Газман, Н. Огурцов, Е. Малах та ін.), як відповідальне і зацікавлене ставлення людини до праці, суспільства, духовного й суспільного життя (Ю. Азаров, Л. Архангельський, Л. Гордін, Л. Захарова, Л. Иванов та ін.). Різні аспекти проблеми виховання соціально активної особистості розкрито в працях І. Беха, Л. Канішевської,

Т. Мальковської, Л. Нафікової, Н. Остапенко, І. Павловата, Ю. Поліщук, С. Полякова, О. Тельної, О. Чугунові та інших. Проблемам формування соціальної активності підлітків присвячено праці С. Абрамової, О. Безпалько, Н. Клімкіної, О. Лавренко, Л. Петько, М. Уйсімбаєвої, М. Шопіної та ін. Учнівське самоврядування розглядається педагогами В. Бобрицькою, Л. Канішевською, Б. Набокою, М. Шимановським та ін., як засіб формування соціально-моральної орієнтації та соціальної зрілості. Сьогодні склався неоднозначний погляд на ідеї колективного виховання, на думку Є. Бачинської, Г. Ковганіч, М. Приходька, В. Оржеховської та ін., протиріччя, які виникли у результаті запровадження теорії колективного виховання, сьогодні проявляються у нівелюванні особистості, її пасивності (підкоряння думці більшості), втраті індивідуальності. У концепції особистісно-орієнтованої педагогіки (І. Бех), яка визнає автономію особистості та її пріоритет, головна роль відводиться впливу соціальної групи на людину. Проте обидві точки зору є визначальними у формуванні особистості.

Проте питання формування соціальної активності учнів у процесі учнівського самоврядування в закладах загальної середньої освіти залишаються не достатньо дослідженими.

Метою статті є розкриття особливостей формування соціальної активності учнів під час діяльності учнівського менеджменту, як нової форми самоврядування, та у процесі реалізації соціально-освітньої розвивальної програми «Школа креативного менеджера».

Матеріали і методи. Дослідження здійснювалося на базі Авдіївської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 7 Авдіївської міської ради Донецької області; Комунального закладу загальної середньої освіти І – ІІІ ступеня «Варвинський ліцей № 2» Варвинської селищної ради Варвинського району Чернігівської області; Михайло-Коцюбинської гімназії Михайло-Коцюбинської селищної ради Чернігівського району Чернігівської області; Ніжинської гімназії № 3 Ніжинської міської ради Чернігівської області; Ніжинської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 2 Ніжинської міської ради Чернігівської області; Ніжинської загальноосвітньої школи І-ІІ ступенів № 11 Ніжинської міської ради Чернігівської області; Срібнянської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Срібнянської районної ради

Чернігівської області; Чернігівської загальноосвітньої школа I-III ступенів № 3 Чернігівської міської ради Чернігівської області; Чернігівської загальноосвітньої школа I-III ступенів № 19 Чернігівської міської ради Чернігівської області.

У дослідно-експериментальній роботі на етапі констатуючого експерименту взяло участь 7993 учня (з них 2172 молодших школярів (1112 – ЕГ; 1060 – КГ), 4987 учнів основної школи (2478 – ЕГ; 2509 – КГ) та 834 старшокласники (426 – ЕГ; 408 – КГ), 572 педагогічних працівників, 946 батьків.

Для досягнення мети та реалізації завдань дослідження нами було використано комплекс методів: теоретичні – узагальнення, порівняння, класифікація, аналіз з метою визначення впливу учнівського менеджменту та соціально-освітньої розвивальної програми «Школа креативного менеджера» на формування соціальної активності учнів; систематизація й узагальнення теоретичних та емпіричних даних для розроблення педагогічної системи формування соціальної активності учнів загальноосвітньої школи; емпіричні – діагностичні методи (бесіди, опитування, анкетування; вирішення ситуаційних завдань, програма педагогічних спостережень) для визначення рівнів сформованості соціальної активності учнів у закладах загальної середньої освіти.

Результати дослідження. Учнівське самоврядування у сучасній педагогічній науці викликає особливий інтерес. Адже воно у шкільному середовищі дозволяє включати дітей у соціальні ситуації, що формують певну поведінку, і дає не тільки знання, вміння і способи діяльності, а й можливість орієнтуватися у нестандартних ситуаціях, перш за все у ситуаціях вибору. Тому учнівське самоврядування часто розглядається як засіб формування соціально-моральної орієнтації, соціальної активності та зрілості [1].

Посильна, а головне, реальна участь у житті дитячої спільноти не проходить безслідно, набутий досвід лягає в основу тієї позиції, яку займатиме людина протягом усього життя. Дитина, яка реалізувала себе у соціально значущій діяльності, й у дорослому житті буде активною особистістю, яка буде брати безпосередню участь у житті суспільства, не боїтиметься відповідальності, буде творцем, зможе працювати у команді, вести і бути веденою, тобто людиною, яка володіє лідерською позицією.

Для організації учнівського самоврядування необхідна присутність у школі соціально-значущої діяльності, у якій учні можуть задовольнити такі свої психосоціальні потреби як: спілкування, визнання, приналежність, самоствердження, самовизначення тощо; наявність і підтримка учнів та дорослих, через яких передається соціальний та історичний досвід, досягнення культури; соціально-цінні відчуття та емоції, які надзвичайно значущі для дітей і які мають виховний вплив [4].

Загальновідомо, що саме школа виступає для дитини першою і основною моделлю соціального світу. Поряд із забезпеченням освоєння освітніх стандартів, розвитком творчих здібностей, організацією дозвілля та відпочинку, не менш важливим слід визнати створення поля соціальної творчості, наявність якого дозволяє вирішувати завдання формування у школярів

апарату самореалізації у сучасному соціумі та освоєння ними соціально-схвалюваних ціннісних орієнтацій. Тож учнівське самоврядування як форма організації життєдіяльності колективу школярів, забезпечує розвиток їх самостійності у прийнятті та реалізації рішення для досягнення суспільно значущих цілей, сприяє вирішенню проблеми формування і розвитку соціальної активності особистості [5].

На нашу думку, у сучасних умовах найефективнішою для формування соціальної активності особистості моделлю самоврядування є учнівський менеджмент. Ця модель дозволяє особистості повною мірою набутти управлінських знань і вмінь, сформувати лідерські якості, самореалізуватись та отримати соціально значимий досвід співжиття у соціумі.

Учнівський менеджмент – це, перш за все, складна система взаємовідносин, у результаті яких розвивається здатність перетворювати неорганізований натовп в ефективну, цілеспрямовану і продуктивну групу через формування вмінь планування, мотивування, організації, приведення в дію та контроль учнівського колективу з метою досягнення координації наявних ресурсів, необхідних для ефективного виконання поставлених цілей, не порушуючи при цьому соціально-культурних норм відносин як всередині колективу, так і з зовнішніми системами [2].

Основними функціями учнівського менеджменту є: постановка цілей (аналіз і формування загальношкільних цілей); планування (розробка планів й альтернативних варіантів діяльності); мотивація; прийняття рішень; реалізація і організація (розпорядок і організація трудового процесу для здійснення задач); контроль (самоконтроль і контроль підсумків, корекція цілей); моніторинг; функція інформації та комунікації (пошук і обмін інформацією, здійснення комунікаційних зв'язків, необхідних на всіх фазах процесу учнівського менеджменту) [3].

Окрім виконання основних функцій, розвиток учнівського менеджменту супроводжує процес постійного збільшення зони самостійної діяльності та демократичної взаємодії школярів, який сприяє зменшенню адміністративного простору навчального закладу цілим рядом специфічних функцій: адаптаційної, яка забезпечує гармонію у взаємовідносинах «особистість-колектив»; інтегративної, яка здійснює поєднання колективних та індивідуальних видів діяльності; рефлексивно-прогностичної, яка передбачає перспективи існування та розвитку колективу на основі діагностування і моніторингу; управлінської, яка здійснює введення учнів в управлінську культуру [2].

Аналіз методичної літератури показав, що учнівський менеджмент можливий лише за демократичних взаємовідносин учителів та учнів. Проте, як показує практика, на жаль, педагоги у більшості випадків виявилися не готовими до якісної зміни стилю взаємовідносин із сучасними дітьми. Так, у результаті проведеного моніторингу в експериментальних закладах Чернігівської області готовими до демократичних відносин з учнями виявились лише 22 % педагогів, 36 % – частково готові змінити свій стиль взаємовідносин з дітьми, не готовими виявились – 30 %, проте зовсім не готові до змін і не бажають змінюватись – 12 %. Серед

причин не бажання змінюватись були такі: демократизм завадить при навчанні учнів, дисципліна перш за все, сучасні діти потребують жорсткого керівництва, демократії дітям достатньо й у сім'ях [2].

Проте, серед учнів ситуація виявилась протилежною. Переважна більшість учнів (74 %) хотіли б встановити демократичні взаємини і з учителями, і з батьками, 26 % ще не визначились, проте не бажаючи таких змін зовсім не виявилось.

Стосовно прагнення займатися у закладах загальної середньої освіти громадською діяльністю учні розділилися на групи: ті, хто хотів би займатися – 61 %; ті, хто не хотів би, – 10 %; ще не визначились із цього питання – 29 %.

Серед загальної кількості бажаючих брати участь у громадському житті свого навчального закладу хотіли б: брати участь у самоврядуванні – 46 %, брати участь у волонтерських заходах – 13 %, брати участь в організації та проведенні культурно-розважальних заходів – 34 %, брати участь в інших видах діяльності – 7 %.

Результати показали, що майже половина учнів хоче брати участь у громадському житті школи. Аналізуючи результати анкетування з виявлення ступеня активності учнів, ми виявили, що дітям не вистачає суспільного визнання, вони не вірять у позитивні зміни у суспільстві, не впевнені, що їх діяльність потрібна одноліткам і дорослим.

Тому з метою зміни ситуації, що склалася, були проведені тренінги для педагогів і дітей з метою підготовки їх до нової форми самоврядування – учнівського менеджменту. Для учнів була розроблена соціально-освітня розвивальна програма «Школа креативного менеджера», яка визначає основне коло управлінських питань і пропонує їх як предмет спеціального вивчення для активу учнівського менеджменту: формування чіткої й усвідомленої громадянської позиції і ціннісного ставлення до себе та інших; участь у вирішенні нагальних проблем освітнього закладу; розвиток навичок самостійного прояву ініціативи, креативності, прийняття рішень і реалізація їх в інтересах учнівського самоврядування.

Мета програми: підтримка і розвиток учнівського менеджменту закладу загальної середньої освіти, виявлення у шкільному середовищі здобувачів освіти з управлінськими здібностями, формування в учнів активної громадянської позиції, організаторських здібностей, розвиток креативності та лідерських якостей особистості.

Завдання: виявлення та розвиток організаторських, творчих якостей учасників; формування системи знань й умінь, що складають основний зміст теорії менеджменту (поняття, стилі, принципи, типологія, способи діяльності); набуття навичок управлінської поведінки, індивідуальної і колективної діяльності; формування в учнів умінь і навичок організаторської діяльності, самоорганізації, відповідальності за себе та інших; розвиток умінь і навичок з підготовки та проведення колективно-творчих справ; розвиток культурного, комунікативного потенціалу здобувачів освіти у процесі участі у спільній суспільно-корисній діяльності; розвиток нестандартного мислення учнів, креативності.

Програма «Школа креативного менеджера» складена для учнів 5-11 класів і розрахована на один рік.

Для учнів розроблено 15 тренінгових занять, кожне з яких має свою тематичну спрямованість.

Перше заняття «Працюймо в команді» має за мету досягти хороших міжособистісних відносин, демократичного рівня у колективі, оптимального рівня психологічної сумісності колективу, ознайомити учасників з регламентом, налаштувати на активну творчу роботу; визначити важливі якості для менеджера, визначити поняття «менеджер», «управління».

Під час заняття за темою «Складові менеджменту» учні ознайомились з цілями та функціями менеджменту, плануванням, організацією, мотивацією й контролем, як складовими менеджменту та особливостями управлінської праці.

Метою тренінгового заняття «Планування» було формування навичок планування роботи колективу, пояснити основні принципи планування, етапи планування, складання плану роботи учнівського менеджменту; проблеми, що виникають у разі відсутності навичок планування, що дає планування, самоорганізація; види планування: короткострокове планування, перспективне планування, корективи, причини корекції планів.

Формування поняття про організаційну структуру учнівського менеджменту, ознайомлення з різноманітними структурами учнівського менеджменту; та розвиток навичок проектування діяльності різних структур учнівського менеджменту було реалізовано під час заняття «Організація учнівського менеджменту». На занятті «Керівництво шкільним менеджментом» вихованці вчилися визначати завдання керівника шкільного менеджменту як організатора, стимулювати групову згуртованість, емоційну підтримку, делегувати повноваження, з'ясовували вимоги до генерального менеджера. Заняття «Я вирішую проблеми» мало допомогти учасникам проаналізувати ситуацію щодо умов, необхідних для реалізації вказаної роботи, продемонструвати різницю в сприйнятті проблем різними людьми, проілюструвати схильності людей вирішувати проблеми відповідно до особистих особливостей.

Для роботи в учнівському менеджменті важливо було в учнів сформувати поняття про мотивацію, систему неекономічного стимулювання, форми управлінського впливу, добір учнівського активу, механізм формування творчих груп. Саме цьому було присвячене окреме заняття. Важливими вміннями для роботи менеджера є контроль і самоконтроль. Тому на одному з тренінгів учні познайомились з функціями й формами контролю та самоконтролю, основними принципами використання часу, самоуправлінням і самовдосконаленням, координацією та регулюванням діяльності учнівського менеджменту.

Формування навичок групової взаємодії та ефективного спілкування, оволодіння методами регулювання конфліктів, правилами поведінки в умовах конфлікту, розвиток та вдосконалення вміння неконфліктного спілкування та вивчення шляхів конструктивного розв'язання конфліктів шляхом посередництва відбувалось на заняттях «Взаємне вдосконалення» та «В умовах конфлікту».

Набувати та вдосконалювати управлінські вміння, навички здатності зберігати спокій у стресових ситуа-

ціях, уявлення про методи і техніку управлінської діяльності учні продовжили на занятті «Чинники ефективного управління».

Надзвичайно важливими для учнів, як учасників учнівського менеджменту були тренінги «Я приймаю рішення» та «Нестандартні рішення» на яких вони знайомились з технологією підготовки та прийняття відповідальних рішень, виявлення проблем при прийнятті рішень, аналізом плану управлінської роботи та методами прийняття нестандартних управлінських рішень.

Тренінги сприяли також формуванню в учнів відповідальної поведінки, розвивали емпатійні здібності, навички самоаналізу та саморегуляції. Також вихованці мали можливість освоювати прийоми аутотренінгу, техніки релаксації тощо.

Проведений моніторинг по закінченню реалізації програми «Школа креативного менеджера» та впровадження в експериментальних закладах учнівського менеджменту, виявив, що впровадження учнівського менеджменту дозволило учням: набутти навичок спілкування в режимі реального часу; виробити особисту відповідальність; навчило веденню офіційної документації; сформувати управлінські вміння; сформувати і згуртувати класні учнівські колективи; сприяло виявленню лідерів; навчило вести дискусію, діалог, публічно виступати, захищати проекти.

Педагоги вважають, що учнівський менеджмент сприяє: по-перше, розвитку таланту і творчості вихованців, професійному зростанню вчителя; є засобом формування соціальної активності школярів; по-друге, виробленню необхідних навичок соціальної взаємодії, вміння підкорятися загальній колективній дисципліні, але при цьому вміти відстоювати власні права, співвідносити особисті та суспільні інтереси, акцентувати

пріоритети; по-третє, набуттю навичок менеджменту, що дозволило учням взяти на себе частину управлінських функцій; по-четверте, формуванню комунікативних навичок, розвитку партнерських і лідерських якостей; по-п'яте, широкому залученню вихованців до життєдіяльності експериментальних ЗЗСО.

Батьки вважають, що учнівський менеджмент сприяє: підвищенню рівня вихованості дітей; захисту від негативних явищ (наркоманії, алкоголізму, бездоглядності); саморозвитку та самоорганізованості дітей; вибору професії.

Висновок. Таким чином, в результаті впровадження соціально-освітньої програми «Школа креативного менеджера» та учнівського менеджменту відбулося: підвищення мотивації та відповідальності за процес самореалізації в різних соціальних статусах і ролях, включаючи роль учня; розвиток і згуртування учнівських колективів в процесі створення і реалізації програми розвитку учнівського самоврядування; активізація життєвої позиції вихованців; підвищення рівня готовності учнів працювати в колективі, розвиток умінь організувати колектив однолітків на виконання поставлених завдань, брати на себе відповідальність за прийняті рішення і результати діяльності; засвоєння і оволодіння знаннями і технікою організаторської діяльності, розвиток умінь вирішувати складні ситуації та застосовувати отримані знання на практиці; планувати власну діяльність, раціонально використовувати робочий час і місце, вести облік результатів праці; розвиток навичок публічних виступів; формування культури ділових відносин; створення пакету навчальних творчих і соціальних проектів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бачинська Є.М. Організація учнівського самоврядування в закладах освіти Київської області: Навчально-методичний посібник/Є.М. Бачинська. – Біла Церква: КОІПОПК, 2002. – 90 с.
2. Булаченко С.Д. Освітньо-інформаційний простір для формування соціально-активної особистості: навч.-метод. посіб. – Ніжин: ПП Лисенко, 2019. – 314 с.
3. Булаченко С.Д., Коваленко Є.І. Формування соціальної активності учнів: Навчально-методичний посібник/С.Д. Булаченко, Є.І. Коваленко. – Ніжин: ПП Лисенко, 2019. – 224 с.
4. Доценко Т.М. Організація навчання лідерів самоврядування дітей та учнівської молоді: методичний посібник/Т.М. Доценко. – Біла Церква, 2009. – 248 с.
5. Оржеховська В.М. Учнівське самоврядування: пошук ефективних моделей і технологій/В.М. Оржеховська, Г.Г. Ковганич. – К.: Навч.посіб, 2007. – 268 с.

REFERENCES

1. Bachynska YE.M. Orhanizatsiya uchnivskoho samovryaduvannya v zakladyakh osvity Kyuyivskoyi oblasti: Navchalno-metodychnyy posibnyk/YE.M. Bachynska. – Bila Tserkva: KOIPOP, 2002. – 90 p.
2. Bulavenko S.D. Osvitno-informatsynyy prostir dlya formuvannya sotsialno-aktyvnoyi osobystosti: navch.-metod. posib. – Nizhyn: PP Lysenko, 2019. – 314 p.
3. Bulavenko S.D., Kovalenko YE.I. Formuvannya sotsialnoyi aktyvnosti uchniv: Navchalno-metodychnyy posibnyk/S.D. Bulavenko, YE.I. Kovalenko. – Nizhyn: PP Lysenko, 2019. – 224 p.
4. Dotsenko T.M. Orhanizatsiya navchannya lideriv samovryaduvannya ditey ta uchnivskoyi molodi: metodychnyy posibnyk/T.M. Dotsenko. – Bila Tserkva, 2009. – 248 p.
5. Orzhekhovska V.M. Uchnivske samoryaduvannya: poshuk efektyvnykh modeley i tekhnolohiy/V.M. Orzhekhovska, H.H. Kovhanych. – K.: Navch.posib, 2007. – 268 s.

School of creative manager as a means of forming students' social activity

S. D. Kyrlyuk

Abstract. The article deals with the author's form of self-government aimed at shaping social activity - student management. Particular attention is paid to the social and educational development program "School of Creative Manager" and the technology of its implementation in general secondary education institutions. The school of creative manager, as a means of forming social activity, allows a person to fully acquire managerial knowledge and skills, to form leadership qualities, to realize himself and to get socially meaningful experience of co-existence in society.

Keywords: student self-government, student management, social activity of the individual, social and educational program, trainings.